

۱۴۴۸ پژوهشگاه بین‌المللی المصطفیٰ ﷺ

سرشناسه:	قشقاوی، هادی، ۱۳۵۱-
عنوان و نام پدیدآور:	معارف شیعه: امامت از دیدگاه قرآن و احادیث / هادی قشقاوی.
مشخصات نشر:	قم: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفیٰ ﷺ، ۱۳۹۷.
مرجع تولید:	پژوهشگاه بین‌المللی المصطفیٰ ﷺ
مشخصات ظاهری:	۲۸۰ ص.
شابک:	۹۷۸-۶۰۰-۴۲۹-۴۴۴-۷
وضعیت فهرست نویسی:	فیبا
یادداشت:	کتابنامه
یادداشت:	چاپ دوم: ۱۳۹۸ (فیبا).
موضوع:	امامت -- احادیث
موضوع:	Imamate -- Hadiths
موضوع:	امامت -- جنبه‌های قرآنی
موضوع:	Imamate -- Qur'anic teaching
شناسه افزوده:	جامعه المصطفیٰ ﷺ العالمية. مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفیٰ ﷺ
شناسه افزوده:	
Almustafa International University / Almustafa International Translation and Publication center	
رده بندی کنگره:	BP۱۲۹/ق۵م۶ ۱۳۹۷
رده بندی دیویی:	۲۹۷/۲۱۲
شماره کتابشناسی ملی:	۵۳۸۶۴۷۴

حق چاپ برای ناشر محفوظ است

معارف شیعه (امامت از دیدگاه قرآن و احادیث)

مؤلف: هادی قشقاوی

چاپ دوم: ۱۳۹۸ ش / ۱۴۴۰ ق

ناشر: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفیٰ ﷺ

● چاپ: نارنجستان ● قیمت: ۳۹۰۰۰۰ ریال ● شمارگان: ۵۰۰ نسخه

مراکز پخش

◀ ایران، قم، خیابان معلم غربی (حجتیه)، نبش کوچه ۱۸؛
تلفن: ۳۷۸۳۶۱۳۴ ۲۵ ۹۸ + تلفکس: (داخلی ۱۰۵) / ۳۷۸۳۹۳۰۵ ۲۵
◀ ایران، قم، بلوار محمدامین، سه راه سالاریه. تلفن: ۳۲۱۳۳۱۰۶ ۲۵.

 <http://buy-pub.miu.ac.ir>

 @pub_almostafa

باسپاس از دست اندرکارانی که ما را در تولید این اثریاری رساندند.

■ ناظر گرافیک: مسعود مهدوی

■ ناظر چاپ: نعمت‌الله یزدانی

■ صفحه‌آرا: هادی عبدالملکی

■ مدیر انتشارات: سید اباذر هاشمی هریکندی

■ مدیر تولید: جعفر قاسمی ابهری

■ ناظر فنی: علی عبادی فرد

معارف شیعه (امامت از دیدگاه قرآن و احادیث)

هادی قشقاوی

پژوهشگاه بین‌المللی
المصطفی ﷺ

سخن ناشر

با پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی و در عصر جهانی شدن ارتباطات، پرسش‌ها و چالش‌های نوینی در حوزه علوم انسانی فراروی اندیشمندان مسلمان قرار گرفت که برخاسته از مسئولیت دشوار حکومت در این عصر است؛ دورانی که پای بندی به دین و سنت در مدیریت همه‌جانبه کشورها بسیار چالش برانگیز می‌نماید. از این رو مطالعات و پژوهش‌های به‌روز، جامع، منسجم و کاربردی در حوزه دین، بر اساس معیارهای معتبر جهانی و اندیشه‌های ناب و ژرف، بایسته و ضروری است و جلوگیری از انحرافات فکری و تربیتی پژوهندگان حوزه دین، مهم و مورد عنایت بنیان‌گذاران این شجره طیبه، به‌ویژه معمار بزرگ انقلاب اسلامی، امام خمینی علیه السلام و مقام معظم رهبری (دام ظلّه العالی) می‌باشد.

جهانی‌شدن و گسترش سلطه فرهنگی غرب در سایه رسانه‌های فرهنگی و ارتباطی اقتضا دارد که دانش پژوهان و علاقه‌مندان به این مباحث، با اندیشه‌های بلند و ارزش‌های متعالی آشنا شوند و این مهم با ایجاد رشته‌های تخصصی، تولید متون جدید و غنی، گسترش دامنه آموزش و تربیت سازمان‌یافته دانشجویان به سرانجام خواهد رسید. این فرایند گاه در پرداختن به مباحث بنیادین و تدوین متون تخصصی تعریف می‌شود و گاه در نگارش بحث‌های علمی، اما نه‌چندان پیچیده و تخصصی به ظهور می‌رسد. بالندگی مراکز آموزشی در گرو نظام آموزشی منسجم، قانونمند و پویاست. بازنگری در متن‌ها و شیوه‌های آموزشی و پژوهشی و به‌روز کردن آنها نیز این انسجام و پویایی و در نتیجه نشاط علمی مراکز آموزشی و پژوهشی را در پی دارد.

«جامعة المصطفی علیه السلام العالمية» به عنوان بخشی از این مجموعه که رسالت بزرگ تعلیم و تربیت طلاب غیر ایرانی را بر عهده دارد، تألیف متون درسی مناسب را سرلوحه تلاش خود قرار داده و تدوین و نشر متون درسی در موضوعات گوناگون علوم دینی، حاصل این فرایند است.

مرکز بین‌المللی

ترجمه و نشر المصطفی علیه السلام

پیش‌گفتار

پژوهشگاه بین‌المللی المصطفی صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ با هدف برآورده ساختن نیازهای علمی جامعه المصطفی صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ العالمیه عهده دار انواع فعالیت‌های پژوهشی در زمینه علوم انسانی و علوم اسلامی است. نگارش کتب و مقالات علمی در موضوعات مختلف، از جمله فعالیت‌هایی است که اساتید و پژوهشگران مجرب گروه‌های علمی این پژوهشگاه انجام می‌دهند. تاکنون آثار فراوانی در موضوعات فقهی، اصولی، حقوقی، سیاسی، فلسفی، کلامی و موضوعات دیگر ارائه شده است.

«امامت» یکی از همین موضوعات است که زیربنای بسیاری از اندیشه‌های اسلامی، به ویژه شیعی است. امامت در نگاه شیعه، تأمین‌کننده کمال، جامعیت و جاودانگی اسلام است. اندیشه سیاسی شیعه بر پایه «نظریه امامت» استوار شده است؛ چنان‌که نظام سیاسی اهل سنت نیز بر اساس «نظریه خلافت» پایه‌ریزی شده است؛ از این رو زیربنای بسیاری از مباحث فقه و کلام سیاسی، مباحث مربوط به موضوع امامت است.

هرچند آثار علمی فراوانی در این موضوع در طول تاریخ نوشته شده است، لکن در عین حال خلأ زیادی چه از حیث محتوایی و چه از حیث شکلی در منابع مربوط به امامت، به ویژه برای پاسخ‌گویی به مطالبات و تناسب با اقتضائات کنونی وجود دارد. به خصوص از حیث آموزشی، دروسی چند در رشته‌های علمی جامعه المصطفی صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ العالمیه و مراکز آموزشی دیگر در موضوع امامت، با سرفصل‌های گوناگون ارائه می‌گردد که نیازمند منابع متناسب است.

از این رو گروه کلام پژوهشکده علوم اسلامی پژوهشگاه بین‌المللی المصطفی به منظور رفع این خلأ به همت استاد و محقق محترم جناب حجت‌الاسلام والمسلمین هادی قشقوی این کتاب را با عنوان «امامت از دیدگاه قرآن و احادیث» ارائه می‌کند. تناسب محتوایی و شکلی این کتاب با سرفصل‌های برخی از این دروس، فرصت استفاده از این کتاب را به عنوان منبع درسی برای اساتید و دانش‌پژوهان فراهم آورده است.

پژوهشگاه بین‌المللی المصطفی عَلَيْهِ السَّلَام ضمن تقدیر از تلاش حجت‌الاسلام والمسلمین هادی قشقوی در نگارش این اثر، از عنایت رئیس محترم پژوهشکده علوم اسلامی و مدیر محترم گروه کلام، حجت‌الاسلام والمسلمین دکتر عزالدین رضانژاد و نیز همکارانی که در چاپ و نشر این کتاب دخیل بوده‌اند، تشکر می‌کند.

پژوهشگاه بین‌المللی المصطفی عَلَيْهِ السَّلَام

فهرست

مقدمه ۱۳

بخش اول: کلیات و مفاهیم

درس اول: امامت ۱۹

تعریف لغوی ۱۹

امامت در قرآن ۲۱

امامت در اصطلاح ۲۲

امامت و نبوت ۲۴

جایگاه معرفتی امامت (امامت اصل یا فرع) ۲۸

درس دوم: خلافت و ولایت ۳۳

خلافت (خلیفه) ۳۳

مراتب خلافت ۳۵

ولایت ۳۷

۱. ولایت در لغت ۳۷

۲. ولایت در قرآن ۴۰

۳. ولایت تکوینی ۴۲

بخش دوم: ضرورت وجود امام

درس سوم: مسئله ضرورت وجود امام در کلام شیعه و سنی ۴۹

ضرورت وجود امام امری اتفاقی یا اختلافی ۴۹

اختلاف در تبیین ضرورت وجود امام	۵۰
تبیین ضرورت وجود امام از نگاه امامیه	۵۴
درس چهارم: ادله نقلی ضرورت وجود امام	۵۷
ادله نقلی ادله‌ای ارشادی	۵۷
حدیث اول	۵۸
حدیث دوم	۵۹
حدیث سوم	۶۱
حدیث چهارم	۶۴
حدیث پنجم	۶۵
حدیث ششم	۶۵
حدیث هفتم	۶۶
حدیث هشتم	۶۷
ادله نقلی مطابق با ادله عقلی	۶۷
درس پنجم: ادله عقلی ضرورت وجود امام	۶۹
قاعده لطف	۶۹
۱. تعریف و اقسام لطف	۶۹
۲. امامت لطف الهی	۷۱
۳. آیا غیبت مخالف لطف الهی نیست؟	۷۲
قاعده امکان اشرف	۷۷
۱. بیان قاعده	۷۸
۲. انسان کامل ممکن اشرف	۸۰

بخش سوم: ویژگی‌های امام

درس ششم: عصمت	۸۵
تعریف عصمت	۸۵

تاریخچه بحث عصمت در اندیشه متکلمان	۸۶
حقیقت عصمت	۸۹
ادله عصمت امام	۹۶
۱. حدیث ثقلین	۹۷
۲. آیه تطهیر	۹۹
۳. آیه اولی الامر	۱۰۵
۴. آیه اذ ابتلی	۱۰۹
درس هفتم: علم	۱۱۳
گستره علم اهل بیت <small>علیهم السلام</small>	۱۱۳
علم شرط امامت	۱۱۷
خاستگاه علم امام	۱۲۴
علم ذاتی و عرضی	۱۲۴
علوم اکتسابی و غیر اکتسابی (علم لدنی)	۱۲۴
منابع علوم ائمه	۱۲۷
۱. قرآن کریم	۱۲۷
۲. میراث علمی پیامبر	۱۲۹
۳. الهام و تحدیث	۱۳۴
علم غیب	۱۴۱
۱. غیب مطلق غیب نسبی	۱۴۱
۲. علم غیب برای غیر خدا	۱۴۲
درس هشتم: نصب	۱۵۱
نصب امام از سوی خدا یا مردم	۱۵۱
لزوم عقلی نصب	۱۵۴
وجوه متعدد در لزوم نصب	۱۵۶
شواهد نقلی نصب الهی	۱۶۰

بخش چهارم: امامت امام علی علیه السلام

- درس نهم: شخصیت حضرت علی علیه السلام ۱۶۹
- علی علیه السلام در کنار پیامبر ۱۶۹
- علی علیه السلام اولین مسلمان ۱۷۱
- علی علیه السلام حامی پیامبر ۱۷۱
- جهاد و شجاعت علی علیه السلام ۱۷۳
- عدالت علی علیه السلام ۱۷۴
- علم علی علیه السلام ۱۷۵
- علی علیه السلام سرآمد در همه فضایل ۱۷۷
- درس دهم: احادیث دال بر امامت و ولایت حضرت علی علیه السلام ۱۷۹
- دسته بندی احادیث امامت علی علیه السلام ۱۸۰
- حدیث غدیر ۱۸۲
۱. بررسی سندی ۱۸۶
۲. بررسی دلالتی ۱۸۹
- حدیث منزلت ۱۹۲
۱. نقل حدیث منزلت از شیعه و سنی ۱۹۳
۲. دلالت حدیث منزلت ۱۹۴
۳. اشکال و پاسخ ۱۹۶
- حدیث یوم الدار ۲۰۰
- درس یازدهم: آیات امامت و ولایت علی علیه السلام ۲۰۳
- علی علیه السلام در آیات قرآن ۲۰۳
۱. آیه تبلیغ ۲۰۴
۲. آیه اکمال ۲۰۶
۳. آیه ولایت ۲۰۸

فهرست ۱۱

- الف) شأن نزول آیه ولایت ۲۰۹
- ب) اشکالات آیه ولایت و جواب ها ۲۱۳
۴. آیه اولی الامر ۲۱۶

بخش پنجم: امامان دوازده گانه

- درس دوازدهم: امامت امامان دوازده گانه ۲۲۷
- جایگاه اهل بیت در اسلام ۲۲۷
- تکامل تدریجی رسالت پیامبر ۲۲۷
- ذریه پیامبران امتداد بخش رسالت ۲۲۸
- امامت اهل بیت امتداد خط رسالت ۲۳۰
- نصوص امامت امامان ۲۳۲
- احادیث دوازده خلیفه ۲۴۰
- درس سیزدهم: امامت امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف (۱) ۲۴۷
- اعتقاد به مهدویت ۲۴۷
- مهدویت در قرآن ۲۵۰
- مهدویت در احادیث ۲۵۲
- درس چهاردهم: امامت امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف (۲) ۲۵۷
- ولادت و امامت حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف ۲۵۷
- غیبت امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف ۲۶۴
- حکمت غیبت ۲۷۲
- کتابنامه ۲۷۵

مقدمه

جانشینی پیامبر و رهبری جامعه اسلامی مهم‌ترین موضوع سیاسی در صدر اسلام، پس از رحلت پیامبر اعظم صلی الله علیه و آله بوده که هم‌زمان، جنبه اعتقادی پیدا کرده است؛ از این رو مبحث امامت و خلافت از اولین مباحث مطرح در کلام اسلامی است که در آن مسائلی از قبیل چگونگی تعیین رهبری جامعه اسلامی و شرایط و ویژگی‌های آن و مسائل دیگر بحث شده است.

اهتمام شیعیان به موضوع امامت نسبت به سایر مذاهب و تلاش و توفیق بیشتر در ارائه دکترین جامع در این موضوع، انکارشدنی نیست. این امر را می‌توان معلول دو عامل اصلی دانست: نخست آموزه‌های شیعی برگرفته از آیات و احادیث معصومین که امامت را استمرار توحید و نبوت و از ارکان ایمان می‌دانند و دیگری انگیزه شیعیان برای به چالش کشیدن وضعیت سیاسی حاکم بر مسلمانان.

در تمام آثار جامع کلامی از شیعه و سنی، سرفصل مستقلی به مبحث امامت اختصاص یافته است، چنان‌که آثار بسیار فراوانی در قرون مختلف تاکنون در خصوص موضوع امامت و مسائل مربوط به آن خلق گردیده است. این آثار دارای صبغه‌های سیاسی، تاریخی، تفسیری، حدیثی، کلامی، فلسفی و یا تلفیقی از این‌گونه‌هاست. این تکتروتنوع، هرچند فرصتی برای نگارنده این اثر در بهره‌برداری بیشتر فراهم کرده، اما از سوی دیگر مایه صعوبت در تمامیت تتبع و دشواری در تدوین مطالب گردید.

اثر حاضر، با عنوان «امامت از دیدگاه قرآن و احادیث» کتابی درس‌گونه از سلسله

مباحث معارف شیعه است که بر اساس سرفصل‌های زیر تنظیم شده است:

- مفهوم امامت و ولایت؛

- ضرورت وجود امام؛

- ویژگی‌های امامت؛

- امامت امام علی علیه السلام؛

- امامان دوازده‌گانه علیهم السلام؛

- امام مهدی علیه السلام.

هدف از تدوین این اثر تبیین دیدگاه شیعیان در بحث «امامت از منظر آیات و

احادیث» است؛ از این رو:

اولاً، در فصل‌بندی، عنوان گزارش، طرح مسئله، برشماری ادله، چگونگی استدلال و امور دیگر از این قبیل، از رویه متون کلامی شیعه پیروی شده است و به طور عمده بر تبیین دیدگاه شیعیان تمرکز گردیده است، هرچند در بسیاری از موارد به ویژه در هنگام طرح مسئله، به جهت مقایسه، و یا در بررسی اشکالات و شبهات بر شیعیان و یا موارد دیگر، که به تبیین بهتر دیدگاه شیعیان کمک می‌کند، از طرح دیدگاه‌های رقیب دریغ نشده است.

ثانیاً، بررسی مسائل مختلف در امامت، بیشتر از منظر آیات و احادیث صورت گرفته است. احصای آیات و احادیث مربوط، دسته‌بندی، تفسیر و تحلیل و تقریب استدلال به آن، نقد و بررسی دلالتی و سندی و طرح شبهات وارد به آن، تلاش اصلی این کتاب محسوب می‌شود؛ از همین رو نقل آیات و احادیث به صورت مستقیم و به زبان اصلی لازم دیده شده است؛ هرچند در پاره‌ای موارد از بررسی مسائل از منظر تاریخی یا عقلی به ویژه در مواردی که در آیات و احادیث، این منظر مطرح بوده، استنکاف نشده است.

درنگارش این اثرتبع نسبتاً مناسب درمتون مربوط صورت گرفته است. هرچند با توجه به کثرت وتنوع فراوان آثار، قطعاً جای کاربیشتر دراین زمینه جهت ارائه یک تحقیق کامل وجود دارد که این امر درارجاعات واستنادات فراوان دریک تحقیق نمایان می‌گردد. اما با توجه به لحاظ جنبه آموزشی دراین اثر، ازارجاعات واستنادات زیاد، چشم‌پوشی وبه مقدارلازم اکتفا شده است. درعین حال در مواردی که گزارش از فضای موجود در میان اهل نظرویا تحصیل شهرت ویا احیاناً اجماع منظور بوده، از ارجاعات به متون مختلف در متن یا پانویست غفلت نشده است و برای اتقان مطالب، در غالب مسائل به یک یا دو متن ویا گاهی بیشتر، به صورت نقل مستقیم، استناد شده است. دراین رابطه گاهی به تناسب از متون قدما وگاهی از متون متأخرین و معاصرین بهره گرفته شده است.

در پایان از همه عزیزانی که درنگارش این اثر مرایاری کردند، از مسئولان امر جامعه المصطفی العالمیه ودوستان وهمکاران پژوهشگاه بین‌المللی المصطفی صمیمانه سپاس‌گزاری می‌کنم.

والسلام علیکم ورحمة اللہ وبرکاته

قم المقدسه

هادی قشقاوی